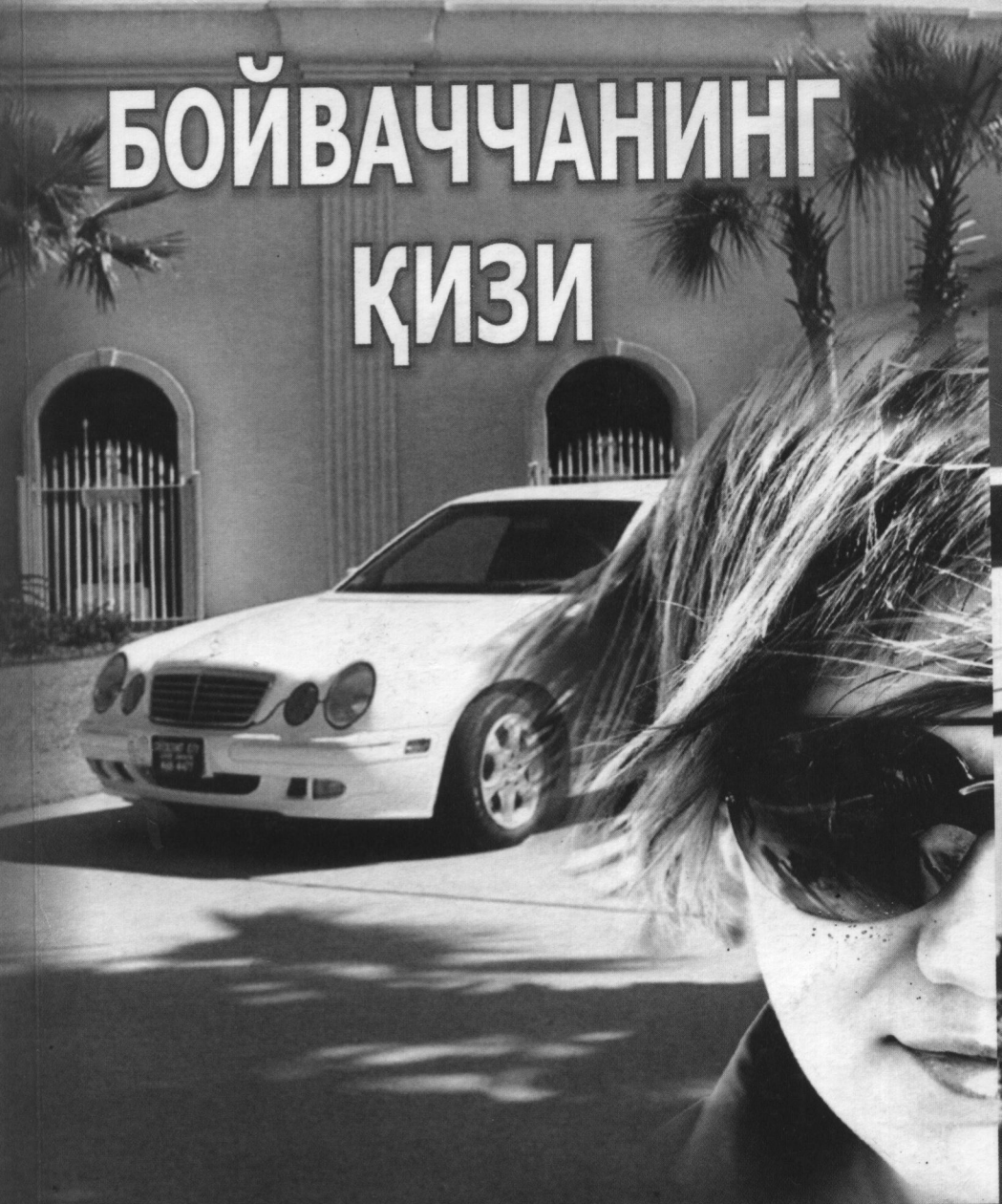

Тўлқин ҲАЙИТ

БОЙВАЧЧАНИНГ ҚИЗИ

БОЙВАЧЧАНИНГ ҚИЗИ

Баланд, сершоҳ чинор дарахти остидаги қизғиш тахта ўриндиқда Ороманинг қирмиз кўйлаклари этагини енгил шамол оҳишта ўйнайди, унинг ёнидаги мўйлови эндигина сабза урган кулча юз йигитнинг кўзларида оловранг табассум жилолари ялтирайди.

— Танишганимизга тўрт йил бўлибди алақачон. Умрни ўтганини қаранг!

Орома оқ туфлисининг учи билан ер чизади. Саккизга ўхшаш қирмизи лабларида оқиш нур ўйнайди.

Йигит унинг оппоқ, нозик қўлчаларини бўлиқ кафтлари орасига олади:

— Онамга маъқул бўлсангиз...

Орома уялиб ерга қарайди. «Онасига маъқул бўламанми?! Қанақа аёл ўзи? Тили заҳар, қалби тор, зиқна эмасми ишқилиб?!»

Йигит унга яқинроқ сурилади:

— Хўш, бугун отангиз билан таништирасизми?

Орома унга ялт этиб қарайди:

— Азамат ака, Сиз...

— Нима Сиз?

— Отам... ҳалиги.

— Сизга нима бўлди?

— Отамни таништирар эдим-у, у киши сизни қабул қилармиканлар?

— Ишонаман, албатта, қабул қиладилар. У кишининг номини ҳам айтган эмассиз. Айтинг, бугуноқ онамга бориб айтишим керак. Ёлғончи бўлиб қолмай. Ким у киши? Исмлари нима?

— Исмлари... ҳалиги, Азамат ака?

— Хўш, Хўш?

— У кишини ҳамма танийди. У кишини Бой ота дейдилар.

— Қайси бой ота?

Ороманинг қоп-қора, узун киприклари беозор пирпиради:

— Ҳалиги... шу Бой ота... Азимбойвачча дейдилар.

Азамат ўзини орқага тортади:

— Наҳотки?.. Сира эшитган эмасман. Сиз қайси аёлларидан?..

Орома нозик қўлчалари билан яна юзини яширди ва чопқиллаганча университет биноси ичига кириб кетди. Ичкарининг димикқан ҳавоси нафасни қайтаради. Қизнинг чаккалари қақшаб оғриб, лаблари қурушди. Аввал айтиш керак эди. Қайси аёлларидан, деб сўради. Демак, отасининг бошқа аёллари ҳам бор экан-да. Буниси майли-ку, лекин онаси ноқонуний қизи экан, деб эшитса, ихлоси қайтади. Қандай шармандагарчилик бу. Тўрт йил бирга юриб, бир-бирларига кўнгил қўйиб, энди ниятларига етиб турганларида, ер тишлаб қолиш — ўлим билан баробар.

Аудиторияга кирганда, эгнига тор ва калта юбка кийган Паризод унинг оддий, юпунгина қирмизи кўйлагига назар ташлаб, лабини бурди:

— Фу-у, кийимини?!

Нозик, узун бармоқларидаги қатор тилло узукларини кўз-кўз қилаётган дугонаси:

— Тезроқ сўрасанг-чи? Борадими йўқми? — деди қонсиз юзини бужмайтираиб.

Паризод унга тескари ўтирилди:

— Нима қиламиз уни судраб?! Барибир, бормаиди. На пули бор, на хоҳиши. Ана, афти айтиб турибди.

Орома тўлғанди, Орома ёнди. Бу гаплар тиф мисоли юрагини тирнаётган бўлса-да, тишини-тишига қўйиб, улардан нари кетди ва жойига бориб ўтирди. Кўз қири билан олифта қизларга, курсдошларига қараркан, уларнинг иккисининг «Матиз»и борлигини, ҳар дарсдан сўнг, албатта, ё кафе, ё тўйга, ё туғилган кунга боришларини ўйлаб, бунча мақтанишмаса, мақтанганнинг ҳоли вой, дея ўзини юпатди.

Ўқитувчи ичкари кирди.

Орома жойига ўтирди-да, китоб-дафтарини олди. Бир пара дарс қолди. Шу ҳам ўтса, отажониси олдига югуради. У киши ҳозир қай аҳволда? Бирор коса овқат беришдими йўқми, худо билади.

Хаёл билан дарснинг ўтганини ҳам сезмади. Қўнғироқ чалинганча, Паризод унинг бошида тик қотди. Афтидан, ўйлаб кўрган ва бояги гапи нотўғрилигини англаб етган шекилли.

— Бугун Сарвинознинг туғилган куни. Борадиларми?! — сўради менсимаган оҳангда.

Унинг совуқ гап оҳанги Ороманинг ғашини келтирди. Бунча гуддаймаса!

Сарвиноз — гуруҳ бошлиғи. Кўнгил учун бўлса-да, айтгани йўқ. Уларни таклиф этибди. Ҳурмат юзасидан уни ҳам айтса, осмон узилиб ерга тушмасди.

Паризод унинг сукутга кетганини кўриб:

— Айтмади, дема! — деди қўлини пахса қилиб, сўнг: — Ўн мингдан йиғаяпмиз!.. — дея пичинг қилди.

Оромада бунча пул йўқ эди. Ёнида уйгача битта чиптага етadиган пули бор. Стипендияни бугун берганда ҳам бошқа гап эди.

Паризод нари кетди.

Орома бошини кўтарди:

— Мени ўрнимдан ҳам бериб туринглар. Эртага стипендия олсам, қайтариб бераман.

Бари дегани бурнини жийирди:

— Ундан кўра, бормаи қўя қол!

Паризод қалин лабини бурди:

— Ҳа-я, айтгани ҳам йўғ-а!

Орома йиғламоқдан баттар ҳолга тушди. Бунча ерга уришмаса. Беш сўм пули борлиги учун шунча мақтанишадими?! Қўлининг калталиги унга алам қилди. Пули бўлса, берарди. Бормаса ҳам берарди. Қандай шармандалик. Бунга қандай чидайди? Боз устига, улардан қарз сўрагани ортиқча энди. Китоб-дафтарларини йиғиштириб, ташқарига отилди. Қаердадир ўқиган эди, ортиқча камтарлик ўзинга душман. Ана, камтарликнинг оқибати! Йўлда ён-вериға қарамасдан чопиб бораркан, бу камтарлик эмас, бу камтарлик эмас, деб ўзини юпатишға уринди. Йўқ, йўқ, деди ўзига-ўзи, бу онасининг васияти. Онаси ҳеч кимдан пул олма, бировға муҳтож бўлма, деган. Битта Сарвинозни деб, онасининг васиятини бузсинми?!

У отаси билан танишган дастлабки кунларни эслади. Отаси уни ёқтириб қолди. Она-бола Қўйлиқда яшарди. Яқин бўлсин, деб Юнусободдан уй олиб берди. Бир гал Оромага машина олишни таклиф этди, аммо онаси қарши турди. Отаси кетгач: «Ҳеч нарсасини олма, юқмайди. Ўзинг ўқиб, ишлаб топганинг яхши, қизим! Мани онам десанг, отангнинг пулиға, молиға кўз тикма, керакмас. Шунча йил қайда эди!» — деди кескин оҳангда. Онаси ҳеч қачон бунақа оҳангда гапирган эмас. Бу гаплар Ороманинг кўнглиға қаттиқ ўрнашди. Онасининг отасидан норози эканлигини билиб, сира унинг кўнглини офритмасликка ҳаракат қилди.

Отаси келганда, энди у ўзини олиб қочар, бирор нарсани баҳона қилиб, кўчага чиқиб кетарди. Отаси ҳам кейин-кейин унга эътибор бермай қўйди. Орадан уч йил ўтиб, онаси вафот этди. Отаси ўзини маҳаллага танитмади. Одамлари орқали унинг маъракаларини ўтказди. Бу нарса Оромага алам қилди. Нега у киши ўзларини танитишни истамадилар. Обрўларини ўйлабдилар-да, дея норози бўлди ўзича. Тўрт ойлар ўтгач, отаси уни уйига олиб кетишни истаб келганда, у қош қайирди — кўнмади. Мен шу ерда қоламан, деди қатъий оҳангда. Пул берса, олмади. Ўзимда бор, деб тайсалади. Онамга сўз берганман, лабзимни бузмайман, деди. Лекин отасининг боғига бориб, ҳордиқ чиқаришни, ака-опалари билан танишишни жуда-жуда хоҳлади, аммо ҳозирча бунинг иложи йўқ эди. Шу орада кўричак бўлиб, касалхонага тушди. Отаси яширинча келиб, уни кўриб кетди. Ёнида анча ўтирди. Бошларини силади. «Жон қизим, мен отангман. Гуноҳларимни кечир. Онанг билан никоҳдан ўтганмиз. Сен қонуний қизимсан. Бу ердан сени тўғри уйимга олиб кетаман. Хўпми?!» деди уни кўндиришга уриниб. Орома содда қиз эди, боз устига касал киши меҳрга ташна бўлади. Унинг кўзлари жикқа ёшга тўлиб, кўнгли юмшади. Индинига машина келиб, уни отасининг уйига олиб кетди. Ўғай ака-опалари совуқ қарши олишди. Вакинанинг: «Отамиз қариганларида бу касални қаердан топдилар!» — дея баралла айтганини эшитиб, кўнгли оғриди. Бошқалари эса уни ерга уришди. Хатто «отамнинг ишқи шу касалга тушибдими?!» дейишди ҳам. Бу ерда у ўн беш кун зўрра яшади. Сал ўзига келган кун уйига қараб жўнади. Отаси орқасидан одам жўнатса ҳам бормади. Эртасига кечқурун отасининг ўзи келди. «Юрагимнинг мазаси йўқ, жон қизим, мани қийнама! Сани яхши кўраман, ёнимда бўл!» дея ёлворди.

— Отажон, мен сизни жуда ҳурмат қиламан, аммо у ерга боролмайман! — деди у ҳокисор ва юмшоқ оҳангда.

Отаси уни кўндиришга уриниб кўрди:

— Жон қизим, мен ҳам қаридим. Оёғимдан мадорим кетиб борапти. Ёнимда бўлсанг, яхши бўларди.

— Мен ҳамиша ёнингиздаман. Сиз билан тез-тез суҳбатлашиб тураман.

Ўз пушти камаридан бўлган қизининг қайсарлиги қариянинг ҳамиятига тегди. Шу кунгача ҳеч ким унинг гапини икки қилган эмас. Тирмизак ҳолига намунча қайсарлик қилади, дея

жиғибийрон бўлган чол унга бақириб бермоқчи эди, лекин қизининг чақнаб турган покиза нигоҳи уни шаштидан қайтарди. У ўз қизи. Ўз фарзанди. Боз устига унинг қанақадир меҳри ва оҳанграбоси бор.

— Ишлатарсан! — деди чол бир тахлам мингталики стол устига тарс ташлар экан.

Орома шарт ўрнидан туриб, пулни қайтарди:

— Олинг, отажон, керакмас. Ёмон ўргатманг мени!

Чолнинг лаблари титраб, қўллари мушт тугилди. Ҳайт, қизи бўлмаганида, ҳозир гарданига шарт туширган бўларди. Бу гап унга тарсаки каби оғир ботган бўлса-да, унинг пулга ўч эмаслиги кўнглига бир оз таскин бериб, жаҳлидан туширди. Демак, у жуда бокира, жуда имони тоза қиз, деб ўйларкан:

— Нега олмайсан? — деб сўради хафа бўлган оҳангда.

Орома қўрқиб кетди:

— Онам... онам васият қилганлар!

Чол, устидан бир челақ муздек сув қуйилган кишидек, титраб — қақшади:

— Онанг?.. Онанг шунақа деганмиди?

Бурчақда оҳу боласидек дир-дир титраб турган Орома «ҳа, ҳа» дегандек, бошини сарак-сарак қилди.

Чол бўғриққанча чиқиб кетди. Шу кетганча икки ой қорасини кўрсатмади. Бир куни Оромани йўқлаб икки йигит келди:

— Отангиз бетоб, Сизни йўқлаяптилар! — деди.

Орома алдашяпти, деб улардан чўчиди. Узун бўйлиси эслироқ экан:

— Мана, гаплашинг! — дея унга қўл телефонини тутқазди. Чолнинг заиф, хириллоқ овозини эшитиб:

— Отажон, сизга нима бўлди? — деб сўради.

Йигитлар бир-бирларига маънодор қарашиб, «бу ёғи қизик бўлди» дегандек, елка қисишди.

Чол хириллаганча: «Тез етиб кел!» — деб тайинлади.

Орома машинага ўтирди. Уйга бориб билдики, олдидан чиқиб кетгандан сўнг отаси бир ҳафта ўтмай оёқдан йиқилиб, энди ўлимни кутаётган экан. Чол ҳар куни Оромани топиб келинлар, деб минғирлайвергач, фарзандлари «овози ўчсин» деб унинг келишига рози бўлишган. Ўшандан бери Орома отажонисининг ёнида. Энди улар бир-бирларини тушунганга ўхшайди. Лекин ҳамон қиз на чолдан, на ўтай ака-опаларидан бир тийин ҳам сўрамайди.

...Дарс тугаши билан у аудиториядан чопқилаб чиқиб кетди. Сарвиноз унинг туғилган кунда номига бўлса-да, оғзаки табриклагани ҳам йўқ. Бойвучча бўлса, ўзига. Ундан кўра, отасига бориб қарагани маъқул.

Бу пайтда

катта, данфиллама оқ уйнинг энг чеккасидаги пастаккина хонада, бир кишилиқ каравотда ётган Бой ота серажин қўллари қалтираган ҳолда дафтарга хотираларини ёзар, ҳовлидаги катта кўшқда эса фарзандлари жиғиллашиб, ёқа йиртиш билан овора эдилар.

Ҳовли ўртасидаги мрамар фаввора бир маромда шовуллаб, хаёлни олиб қочади, айвоннинг оқ мрамар устунларида қуёш нурлари ялю-юлт ўйнаб, кўзни қамаштиради.

Бой ота ёзишдан тўхтаб, ташқаридаги гап-сўзларга қулоқ солар, гоҳида бош ирғаб қўяр, тирсак қошлари кўзига ботиб, нигоҳидан қазаб учқунлари сачрайди. Тамшаниб ютингач, яна шитирлатиб ёза кетади:

«Орома қизим, ҳеч кимни, ҳеч қачон ва ҳеч қаерда шунчалик интизорлик билан кутган эмасдим. Уй ичи, мўъжазгина хонам, турли дори-дармонларнинг ачимтир, қўланса ҳидига тўлиб, бўғриқиб кетди. Бундай пайтларда соғ кишининг ҳам кўнгли озади. Қанийди, сен бўлсанг, деразани очиб юбориб, бир қошиқ сув берсанг. Меҳрингга зорман, қизим. Яхшиям, ҳушим жойимда, қўлим соғ. Бутунлай фалаж бўлиб қолганимда, кўнглимдаги ҳасратларимни кимга ҳам тўкиб солардим. Эрталаб ўқишга кета туриб, тунги чиройим ёнида дафтар ва қалам қолдириб кетган экансан. «Дада, мен келгунча зерикиб қолсангиз, расм чизиб ту-ринг!» деган ёқимли сўзларинг қалбимга ором бермоқда. Нима чизаман, десам, «Қўғирчоқ чизиб қўйинг!» дединг. Бундан шундай хурсанд бўлдимки, шундай шодликка тўлдимки, сўз билан ифода этолмайман. Ўшанда сен уч ё тўрт яшар эдинг. Уйингда онанг ва мен гурунглашиб ўтирган эдик. Сен расм дафтар билан қалам олиб келиб, «Дадажон, менга катта қўғирчоқ чизиб беринг!» дединг. Қара-я, мен ўшанда сенга наридан-бери расм чизиб бердим-да, ётоққа кириб кетдим, эрталаб чиқиб кетаётганда, сенга чиройли қўғирчоқ олиб бериш ҳақида ўйламабман. Ҳозир шу хатомни эслаб, озиб турган кўнглим баттар қисилиб борапти.

Юқорида мўъжазгина хонам, деган гапимга эътибор берарсан. Ҳозир олти фарзандим: сенинг ўғай ака-опаларининг ёзги кошонада бир-бирлари билан гап ейишмоқда. Улар мени шу совуқ ва хунук хонага тиқиб қўйишди. Мендан сассиқ ҳид тарқаб, бутун уйни бадбуй қилаётган эмиш. Уларни дунёга келтириб, боқиб, катта қилиб, уйли-жойли қилиб, топганим шу бўлдимиз?! Онанг ёки иккинчи хотиним ўлиб кетмаганларида, балки, бундай ночор аҳволга тушмасдим?!

Улар янада баландроқ бақириб-чақиришмоқда. Баҳорги мушуклар шунақа хунук овозда биғиллашади. Улар мушукдан ҳам баттар. Мен бу ёқда ўлим тўшагидаман, улар бўлса, мерос талашиш билан овора. Чучварани хом санабдилар. Кўзим очиқ экан, ҳали-бери уларга меросни бўлиб бермаيمان.

Катта ўғлим — Вакилбек сингисига:

— Сен хомтама бўлма! — деб бақирмоқда.

Бир қориндан талашиб тушганлар бир-бирларига меҳрсиз бўлишлари керакми? Воҳ, дунё-я! Етмиш томиринг зирқираб кетади-я!

Вакина ҳам очкўзликда ундан қолишмайди.

— Бизди ҳам ҳаққимиз бор, ака! — ўшқирди у. Сингил акага бақирадимиз ҳеч замонда. Уят эмасми?! Мени тўрт синглим бор эди. Бирортаси янги демасди. Нима иш буюрсам, лаббай акажон, дея бир зумда муҳайё қилиб қуйишарди. Буларга қара. Буларга қанақа жин теккан? Ана, уларнинг сафига кичкина Салома ҳам қўшилди. Унга нима етмайди? Акаси, опаси қатори «Ласетти» олиб берганман. Иккита ҳовлиси, иккита «доми», Отчопарда тўртта дўқони, марказда иккита дорихонаси бўлса, пул оқиб турибди. Яна нима етмайди, қизим?! Нима?! Мерос талашишига бало борми?!

Орома қизим, сен ўзимнинг қора кўзимсан. Томирларингда ўзимнинг тоза қоним оқмоқда. Ҳа, ҳа, бу рост. Бундан ўн саккиз йил бурун онангни Хадра майдонида учратиб қолганим эсимда. У бекатда автобус кутиб сарғайиб турган экан. Онанг! Сенинг дилбар онанг. Бошқа бирорта аёлга ўхшамасди. Оғир, босиқ ва итоаткор эди. Севган аёли эркакнинг раъйини қайтармаса, одам тилло топгандай яшнаб кетади. Онанг мени кўриб, ширин жилмайганда, тўғриси, таналарим яйраб кетди. Уни машинамга олиб, тўғри дала ҳовлимага олиб кетдим. У пайтларда Чирчиқда кўримсизгина дала ҳовлим бор эди. Ўша ерда уч-тўрт кун қолиб кетдик ва бир ҳафтадан сўнг кўришадиган бўлдик. Аммо онанг келмади. Қидириб иш-

хонасига борсам, бўшаб кетган экан. Кейинроқ эшитдимки, бўйи-да сен бўлиб қолган экансан. Онанг мени ўйлаган. Оиласи бузил-масин, ортиқча ғалва бўлмасин, деб ўйлаган. Буни қара: шунчалик мулоҳазали ва жасоратли бўлган сени онанг!

Орома қизим, оилам катта эди. Ўғай ака-опаларинг улғайган сайин, ташвишим орта борди. Худога шукрки, бахтимга замона яхши келиб, пул топиш учун кенг йўллар очилди. Аммо, тўғриси, Биринчи сентябр кунининг шарофатини дастлабки кунлар чу-қур англамаган эканман, йиллар ўтган сайин эса менга ўхшаган-ларга кенг йўл очилганини кўриб, худога шукр дер эдим. Энди мени аввалгидай ҳеч ким таъқиб этмас, мунча пул топаяпсан, қўша-қўша ҳовли сотиб оляпсан, бу бойликлар қаердан келяпти, деб сўраб-суриштирмасди. Шўро даврида, билсанг, отам Олма-хон деган ашулачи хотинни тўйимга олиб келгани учун бир ой сўроқ бериб, юрак касалига йўлиққан эди. Мен эса 1994 йилда ўғлимнинг тўйига Тошкентдаги манаман деган ҳофизларни те-риб ташладим. Шералидан тортиб, Юлдузгача, Тожибойдан тор-тиб, Мирзогача қулинг ўргилсин томоша кўрсатишди. Валижон дегани ҳам пакана қўриқчилари билан келган эди. Ичагим узи-либ кулганман ўшанда. Ана шунақа гаплар. Ҳеч ким менга ғиринг, деган эмас. Пулинг кўп бўлса, дунё қўлингда носқовоқдай ўйнай-ди. Носқовоқни эслаб, беихтиёр хумори тутди. Эрталаб Чорсуга кириб кел, десам бўларкан. Аттанг, унутибман. Ана у сатанглар кечаги носимни топиб олишиб, ахлатхонага улоқтиришди. Отста-лий эмишман. Нос чеккан киши отсталий бўладими?! Носни ман Киркоровга ҳам чектирганман. Ой, зўр экан, деб мақтаган. Тўйимга Алла билан иккисини олиб келай, десам, Юлдуз хафа бўлади, Бой ота, дейишгани учун аҳдимдан қайтдим. Эҳ, жон қизим. У пайтлар бир отим нос учун оёғимни ўпишга юзтаси шай турарди. Кечир, бунақа бемаъни гапларим учун.

Юрагим санчаяпти, Орома, қизим, ишқилиб келгунингча ўлиб қолмай. Сени кутиб кўзларим зўриқди. Бугун кун жуда чўзил-ганга ўхшайди. Дарсинг кўп экан-да бугун. Қўлларим титраяп-ти, билсанг, қизим. Бир пайтлар ғанимимга қараб, тўппонча теп-кисини босганимда, бу қўллар қилт этган эмасди. Ҳозир эса қаламни зўрға тутиб турибман. Васият қоғозим ҳам тайёр. Иш-қилиб, сен тезроқ етиб кела қол.

Биласанми, мен сени қандай топдим?! Машинани ёнларингда тўхтатган куним эсингдами? Эсингда бўлса керак. Онанг билан

кетиб борардинг. Бечора онанг белини ушлаганча, букилиб кетиб борарди. Аввалига танимадим. Аммо яқинроқ бориб, разм солсам, ўша, мен билган онанг. Бечора жуда озибди. Лекин ўша таниш ингичка қошлар, жиддий, камтар кўзлар... Нигоҳи ҳамон ўтли эди. Орқага, сизларга қарадим-у, негадир юрагим уриб кетди. «Тўхтат!» — дея ҳайдовчимга ўшқирганимни сезмай қолибман. Машина бир силтаниб тўхтади. Онангга қарама-қарши бордим. Биринчи бўлиб, салом бердим. Бечора онанг! Мени кўрди-ю, кўзлари косасидан чиқиб кетди. Бошидаги оддий сурп рўмол сирғалиб тушди. Кўз олдимда энди сулув ва барно фаришта эмас, букчайган кампир турарди. Бу сафар «Яхшимисан?» — дея олдим, холос. Бошқа сўз тилимга келмади. Онанг, бечора онанг, эзилган юрак, заиф овозда: «Шукр, ўзингиз яхшимисиз?» — дея сўрашди. Мен дарҳол қўлларингдан ушлаб, машинам томон етакладим. Онанг қаршилиқ қилмади. Ё мени астойдил севган эканми? Балки шундайдир. Ўшандаги итоатини ва ғариб ҳолатини кўриб, илк бор унга ачиндим. Ҳайдовчимга: «Дала ҳовлимга ҳайда!» дея буйруқ берар эканман, сенга илкис кўз ташладим. Сен ҳам менга ҳайрон боқиб турардинг. Бу одам ким бўлди, дея суперсалонли машинамга, унинг ичидаги антиқа жиҳозларга қараб ҳайрон бўлгандирсан балки. Машинамни алоҳида жиҳозлаттирган эдим. Ниҳоятда юмшоқ ўриндиқлар орқа ва ён томонга жойлаштирилган, деразаларга оқ парда тутилган эди. Ўртада кичкина қизғиш стол бўлиб, унинг устида минерал сув, кока-кола ва шарбатлар бор эди. Мен онанг ва сенга шарбат қуйиб бердим. Онанг ўрик шарбатини яхши кўрарди. «Унутмабсиз, раҳмат!» — деди у. Кўнглим ўксиб кетди. Қариганингда, севгилингни учратиб қолиб, бундай гапларни эшитиш ғалати экан. Юрагим сел бўлди. Биласанми, мен умримда биринчи марта киприкларимнинг намланганини сездим. «Сизни унутиб бўладими?» — дедим ва кўнгли учун: «Сизни узоқ қидирдим», дея қўшимча қилдим, аммо ёлгон гапдан тилим ловиллаб кетди. Бечора содда онанг сўзларимга чиппа-чин ишонди. Унинг ишонганини кўриб, илк бор ўзимдан нафратландим. Сен ҳам одаммисан, дедим ўзимга-ўзим. Йўқ, сен манфур кимса, бадбахтсан, дедим.

Бирга дала ҳовлимга бордик.

Сокин оқаётган Бўзсувга, қирроқ бўйидаги антиқа дарахтлар экилган кенг боғимга, ўтлаб юрган кийикларга, катта оқ мармар бино олдида гўзаллигини кўз-кўз қилаётган товусларга маҳлиё боқдинг.

— Боғингиз жуда антиқа экан! — дединг.

Сув бўйида, тахта сўрида ўтирдик. Хизматкорлар дастурхонга турли егуликларни уюб ташлашди.

— Бу жуда кўп-ку, амаки! — дединг хижолат тортиб.

Онанинг қўлларининг ушлаб:

— Орома, қизим, бу киши амакинг эмас, даданг бўлади, — деди маънос оҳангда.

Сен изза тортдинг шекилли, айтмоқчи бўлган сўзларинг ҳам лабларингда қотди. Балки у сенга отанинг ўлган, деб айтгандир. Балки шундан ҳайрон қолдингми? Изза тортганингни ҳам тушундим. Биров сенга шу отанинг, деса, томдан тараша тушгандай эсангини қотиши тайин эди.

Сенга дастлаб меҳр қўйдим. Шаҳарнинг энг бой қизига айла-нишинингни истадим. Аммо сен мендан қочадиган одат чиқардинг. Машина олиб берай десам ҳам йўқ, дединг. Сенинг совуқ муносабатинг бора-бора менга таъсир ўтказмасдан қолмади. Сендан кўнглим совугани ҳам рост.

Бутун билсам... билсам, сендан меҳрибон кишим йўқ экан. Буларга ҳали сени ўз фарзандим эканлигинингни расман эълон қилган эмасман. Эртага ўлсам, улар дарҳол сени кўчага ҳайдашади. Мен эса сени бечора ва камбағал яшашингни, бировларнинг қўлида хору зор бўлишингни истамайман.

Сен ўзимга ўхшабсан.

Ишонасанми, Орома қизим, умр бўйи мен ҳеч кимга бўйин эгмаган инсонман. Нафақат одамлар, ҳатто бу дунё ҳам менга хизмат қилиш учун яратилган, деб ҳисоблар эдим. Қисқа муддатда мен ана шундай одамга айландим. Балки мен фақат пулнинг орқасидан кетиб, шундай бемаъни одамга айлангандирман. Миямда пул топ, пул топ, деган фикр чарх урар, қанчалик топсам, шунчалик суюнара эдим. Чунки катта шаҳарда ҳеч кимни ўзимдан ўзиб кетишини истамас эдим. Мен ҳамиша номер биринчи бойвачча бўлишни истар ва, турган гапки, бунга эришар эдим. Бутун кўриб турибсан, ғариб ва бечораман.

Ҳовлида бўлаётган шовқин-сурон, бақир-чақириқлар юрагимни ўткир тиг каби тирнамоқда. Нобакор фарзандларимдан кутганим шу эдими?!

— Ҳов, йигит кишисиз, ака, кириб гаплашинг, кўндиринг! Бирдан повестка келиб қолса, қийин бўлади.

— Намунча кекирдагинингни чўзмасанг. Қийин бўлармиш. Но-

тариус ҳам одам, унда ҳам нафс бор. Нарӣ борса, яримта лимон-да... давоси.

— Танишингиз борми?

— Битта яхши нотариус бор. Пул деса, ўзини томдан ташлайди.

— Касал касал эмас, унга қараган касал. Одам эзилиб кетди.

На кетиб кетади, на қолиб қолади.

— Сасиганларини айтмайсанми?

— Ака, шу ишни чўзмайлик. Эртага ҳал қилайлик.

— Санларга нима етмайди ўзи?!

— Сизга-чи? Сизга нима етмайди?

— Ман йигитман. Ота мероси йигитда қолади.

— Тилимизни қичитманг, ака. Тенг бўламиз. Ҳаммамизнинг ҳаққимиз бор.

— Мен уйни сотаман. Бунӣ у қулоқларинг билан ҳам, бу қулоқларинг билан ҳам эшитиб қўйинглар.

Орома қизим, бу гапларни эшитсанг, тепа сочинг тикка бўларди. Ўз қизим менга «повестка» келишини истаяптими? Бу қандай ҳол, қандай бедодлик?! Унисӣ бўлса, ҳалитдан уйни сотишни кўзлаяпти. Бунга чидаш қийин! Ичларим ёниб кетди. Томоғим қақраб, сув ичгим келяпти. Муздек сув».

Тўтининг овози эшитилиб, Бой отанинг фикри бўлинди.

«Эшакмия, эшакмия!»

Кимни айтаяпти? Биров келдимикан?

Вакинанинг шанғиллаган товуши чолнинг юрагига тивдай оғир ботди. Кимга шанғиллаяпти.

— Йўқ, рухсат йўқ! Касал у киши. Тинч қўйинглар. Боринг, тузалганларидан сўнг келасизлар!

Чол интиқ ҳолда ташқарига қаради. Дарвоза томон унга кўринмайди. Атайин шундай ётқизиб қўйишган. Келди-кетдини кўрмасин, дейишган. Аҳ, болаларим-а! Сизлардан топганим шу бўлди-ми?! Қайси гуноҳларим учун бу жазога тортилдим? Ҳатто хотиржам ўлиб бўлмаяпти бу дунёда.

У бир оз ётди. Сўнг яна Оромани эслади. Қаёқда қолди? Бу пайтгача келиши керак эди.

Чолнинг томоқлари қуршаб, керосин ютган киши каби ичаклари ёнди. Ўлиб қолмасдан бурун ёзиб қолдириш керак. Бу гапларни Орома билиб қўйсин.

«Жон қизим, балки сен келганда, мен бу дунёда бўлмасман, чунки бугун бошқачаман, кўз олдимда ҳар хил оқ шарпа-

лар кўриняпти. Агар сен келгунча нафасим етмаса, ёстигим тагида «Васиятнома» бор. Уни олда дарҳол яшир. Ҳеч ким билмасин. Мени маъракаларим ўтгандан сўнг Эски Жўвадаги 7 — нотариусга учра. У ерда менинг одамларим бор. Улар жами мол-мулкимни сенинг номинга ўтказиб беришади. Васиятномада барчаси ёзилган. Сендан биргина илтимосим шуки, ҳайит ва хотира кунлари мени ва онангни номига қуръон ўқитиб қўйиш эсингдан чиқмасин. Қабрим бошига бориб, мени хотирлаб туришни ҳам унутма. Фақат сен... фақат сен шу ишларни бажаришинг мумкин. Ака-опаларингдан кўнглим қолди. Ҳали мен ўлмай туриб, уларнинг мерос талашаётганлари нақадар жирканч ва нақадар хунук ҳолат. Афсуски, ёзувчи эмасман. Қўлимдан ёзиш келганда, бу тўғрида бошқачароқ ёзардим. Мен пул билан болаларимни ўзимга қаратаман, қариганимда уларнинг меҳрига сазовор бўламан, деб ўйлаган эдим, афсус адашибман. Уларнинг тарбияси ҳақида кўпроқ ўйлашим керак экан. Бу сенга сабоқ бўлсин, қизим. Болаларингни сен яхшилаб тарбия қил. Ёшлиқдан уларга меҳр бер, ўзингга ҳам меҳрибон қилиб ўргат!»

Чолнинг қўллари толиб, икки ёнга шалвираб тушди.

Орома ичкари кирди:

— Отажон, тузукмисиз?

Бой ота кўзларини очди, титроқ қўллари билан қизининг пешонасидан ушлаб совуб бораётган лабларини босди.

— Яхши келдингми, қизим?

— Сув берайми, отажон!

— Берақол, қизим, қўлингдан сув ичай. Сени дуо қиламан, жон қизим. Илоҳим, бой-бадавлат яшагин, сира ғам кўрма. Еганинг олдингда, емаганинг...

Орома унга сув тутди. Чол бир пиёла сувни ютоқиб ичди ва:

— Шукр! — деди. Умрида биринчи марта шукрона айтди. Танасида қандайдир енгиллик сезилиб, юрагига ҳам қувват кирди.

— Ўтир, қизим! — деди кейин. Орома унинг ёнига, каравотга ўтирди. Ачимтир сассиқ ҳид димоғига урилиб, кўнгли ўқчиди. — Қизим, қизгинам! — чол титроқ совуқ қўллари билан оппоқ майин қўлчаларини ушлади. — Онанг каби мен ҳам васият қилсам, қулоғингга оласанми?

Орома отасининг юзидан қон қочиб, мадори қуриётганини сезди:

— Унақа деманг, отажон, ҳали кўп яшайсиз! — деди у чолнинг тароша қўлларини сийпалаб.

Чолнинг кўзлари ёшланди:

— Бир-икки соатлик умрим қолганга ўхшайди, қизим! Хўп, де. Сенга васиятим бор.

— Сизсиз қандай яшайман, отажон. Сизга ўрганиб қолдим. Уйимга олиб кетайми?

— Энди гапни эшит, қизим! — Чол ёстиғи остидаги «Васият-нома»ни олиб, дафтарни қўшиб унга узатди. — Буларни яшир. Уларнинг қўлларига тушмасин. Қаерга, кимга учрашинг, нима қилишинг, дафтарда ёзилган. Бутун мол-мулкимни сенга қолдираман. Швейцария банкида каттагина маблағим, Малайзия, Кореяда супермаркетларим бор. Ҳасанбой қишлоғида Расул деган иш бошқарувчим яшайди. Имони тоза йигит. Ҳамма нарсани билади. Сен тўғрингда у билан келишиб қўйгайман. Фойданинг ўн фоизи уники. Буни ҳам ёдингда тут. Бева-бечораларга ёрдам қил. Ожизларни қўлла. Ҳеч кимга ёмонлик қилма. Худога шукр, ўзим ҳам ёмон ишларга қўл урмадим.

Орома пиқиллаб йиғлади:

— Йиғлама, қизим. Яна бир пиёла сув бер. Юрагим ёниб кетяпти.

Қиз елим идишни келтириб, унга сув қуйиб узатди.

Чол яна унинг қўлларини ушлади:

— Бирор яхши кўрганинг борми? Уялма мендан, қизим. Айт, борми? Бор бўлиши керак.

Орома уялиб, юзини четга бурди.

Чол унинг қўлларини силкиди:

— Айт, қизим. Ўз оғзингдан эшитай. Бир-икки нафасим қолди, холос. Ўлиш осон экан, қизим. Жоним ҳиқилдоғимда турибди. Айт, мен армонда кетмай!

Орома бўйинини эгди. Нима десин? Уят-ку бу! Аммо отаси... отаси сўнгги нафас олмоқда. Э худоёим, отаси кетса, кимга суянади?

Чолнинг кўзлари жовдиради. У қизининг очиқ гапиришига илҳақ эди. Ҳозир унинг уялаётганига парво қилаётгани йўқ, у кўпроқ қизим келажақда бахтиёр бўладими йўқми, деган қайноқ савол исканжасида ёнаётган эди.

Орома яна ер чизди. Айтсинми, айтмасинми?

Чол санай бошлади:

— Бир йил, икки йил, уч, тўрт?..

Орома отасига ялт этиб қаради. Чол хотиржам тортди:

— Тўрт йилдан бери таниш экансизларда. Яхши. Ўқийдими?
Орома бошини қимирлатди.

Чол янада хотиржам тортди:

— Яхши. Сен билан ўқийдими?

Орома яна бошини силкиди. Бу сафар чол чиндан ҳам мамнун бўлди ва чуқур нафас олди:

— Юрагим қисияпти, қизим. Васиятимни бажо келтирасанми?

Орома ёш қиз эмасми, отасининг сўнгги нафас олаётганини сезмади.

Чол яна сўраган эди, у бошини қимирлатди.

Ташқарида ит увлади. Чол унинг қўлларини ушлади.

— Сизди! — деди чол ва оғзидан пуф этган овоз чиқди-ю, боши ўнг ёнга шилқ тушди.

...Чолнинг қирқи ўтгач, Орома нотариусни қидириб топди. Эртаси «Оқ кабутар» газетасида Бой отанинг бутун бойлиги ҳеч кимга маълум бўлмаган қизига ўтгани-ю, бошқа фарзандларининг сочларини юлиб қолгани ҳақидаги шов-шувли мақола босилиб, қўлма-қўл бўлиб кетди. Айтишларича, ўша куни газета кечгача яна уч марта қайта босилиб, нусхаси ҳам фалон мингга етган.

Баҳор. Кеча ёмғир ёғиб, дов-дарахтларни, ўт-ўланни, қатрон йўлларни чиннидек ювди. Бугун эрталабдан ҳаво майин, топ-тоза. Кун гўзал қизнинг бокира юзидай, ёрқин чарақлайди.

Азамат қизнинг қўлини ушлади:

— Онам айтдиларки, сен жуда ақлли қиз экансан.

Ороманинг шўхлиги тутди.

— Мен ҳамма пулларимни болалар уйига ўтказиб юбордим, буни ойингиз биладиларми? — деди «камбағал қиз онангизга керакмикан?» деган маънода.

Азамат унинг пичингини англаб:

— Биладилар! — деди ва кулди.

— Нега куласиз?

Азамат унинг қўлларини қаттиқроқ қисди:

— Гапларингиз бирам чиройлики...

Орома индамади. Энди гап ортиқча эди.

«Ласетти» машинасида кетаётган йигитлар қўлларини бигиз қилиб, уни кўрсатишди:

- Ана Бойваччанинг қизи!
- Бой отанинг ўзларига ўхшар экан.
- Лекин хасис эмас экан.
- Йигити ҳам ёмонмас!

Азамат кулди ва ўрнидан туриб, қизнинг қўлидан тортди:

— Юринг, ойим ва дадам билан таништираман Сизни!

Енгил ва ёқимли шабада эсди. Ороманинг димоғига хушбуй атир ҳиди урилди. «Ойиси қанақайикин?!»

Эрталаб қуёш кулиб чиқиб, кўнгиللарни чароғон ёритди.

Улар дарсдан қайтаётган пайтда Расул ака Ороманинг қар-шисида тўхтади:

— Синглим?

Ороманинг юзи ёришиб, салом берди.

Расул ака мармар зиналардан пастда, йўлақда турган «Ласет-ти» томон ишора қилди:

— Синглим, отангизнинг васиятини бажараяпман. Бу гал қош қайирманг. Ана у янги «Ласетти» ва унинг ичидаги бир жомадон пул сизники. Калит ҳам сизга!

Уларнинг атрофини ўраб олган талабалар бараварига чуғур-лаша бошлашди:

— Отаси зўр экан.

— Бу одамга ҳам қойил. Имони бор экан. Ўзлаштириб юбор-са, Орома билмасди.

Кимдир Азаматни туртди:

— Ҳов, куёв, тўй қачон?

Қизлар «Ёр-ёр» ни бошлаб юборишди.

— Йиғлама, қиз, йиғлама, «Ласеттижон» сеники,
Йиғлама, қиз, йиғлама, Азаматжон сеники!

Аудитория деразалари шарақлаб очилиб, ҳангоматалаб тала-балар уларга жўр бўлишди. Кимдир Ороманинг бошига оқ шоҳи рўмол ташлади, бошқа кимдир Азаматнинг бошига янги дўппи кийгизди. Бунақа антиқа бошланган тўйни бу кунгача талаба-лар шаҳарчасида ҳеч ким, ҳеч қачон кўрмаган эди.